

Wychowanie w służbie praw człowieka. Red. J. Gocko, R. Sadowski. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego 2008 ss. 223.

Zagadnienie praw człowieka, omawiane i analizowane w kontekście różnych perspektyw współczesnego życia społecznego, za każdym razem ujawnia wielką potrzebę, wręcz konieczność podejmowania tej tematyki. Jej aktualność oraz wagę potwierdza wzrastający poziom teoretycznych poszukiwań, a także coraz bardziej widoczne w codziennym życiu praktyczne stosowanie i respektowanie niezbywalnych uprawnień przysługujących każdemu człowiekowi. Tym bardziej z dużym zainteresowaniem przyjęto pierwszą inicjatywę wydawniczą Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego (powołanego do istnienia w czerwcu 2007 r. przez salezjańskie środowisko naukowe) zatytułowaną: *Wychowanie w służbie praw człowieka*. Stanowi ona zbiór referatów wygłoszonych podczas sympozjum zorganizowanego przez Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego i Wydział Nauk Pedagogicznych UKSW w październiku 2008 r. w nowej auli UKSW na Bielanach w Warszawie oraz referaty zaprezentowane w czasie I Zjazdu TNFS w czerwcu 2008 r. w Kutnie.

Zawarty w tytule jasno sformułowany problem – nawiązujący do służebnej relacji zachodzącej pomiędzy procesem wychowania a uniwersalnym dobrem, jakim są prawa człowieka – zaciekawia i przyciąga. Tematyka wydanej publikacji dotyczy bowiem zagadnienia dotychczas znanego i dyskutowanego, ale przeważnie w oddzielnych zakresach tematycznych. Natomiast w recenzowanym opracowaniu podjęto odważną próbę intelektualnego zmierzenia się oraz przeprowadzenia analizy wpływu wysiłków wychowawczych na wprowadzanie i ugruntowywanie praw człowieka w świadomości oraz postawach osób młodych. Podjęto więc dyskusję o tym, czy wychowanie może być właściwym i skutecznym narzędziem w takim kształtowaniu nowych pokoleń, aby z powodzeniem wprowadzać w codzienność naszego życia jedno z największych osiągnięć filozoficzno-społeczno-kulturowych ostatniego stulecia, a w ten sposób przyczyniać się do humanizacji i cywilizacyjnego rozwoju naszego globalnego społeczeństwa.

Przedstawiane dzieło składa się z dwóch części. Pierwszą opatrzone tytułem głównym: „Wychowanie w służbie praw człowieka”. Stanowi ją osiem artykułów nawiązujących do podejmowanej w pracy tematyki. Druga, nosząca nazwę: „Od *Seminare* do Towarzystwa Naukowego”, składa się z trzech referatów i stanowi uzupełnienie tłumaczące powstanie oraz zadania, jakie stawia przed sobą Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, obierając za patrona wielkiego intelektualistę i humanistę czasu kontrreformacji.

Zakres podejmowanych rozważań poprzedzony jest wstępem Henryka Skorowskiego SDB. W swej zwięzłej prezentacji przybliży on czytelnikowi zagadnienie zaangażowania polskich salezjanów na polu szeroko pojętej nauki ze wskazaniem miejsc prowadzonej pracy dydaktycznej w całej Polsce. Będąc uznanym autorytetem w dziedzinie znajomości praw człowieka, dokonuje także uzasadnienia trafności podjętej tematyki w połączeniu z dziełem wychowania.

Autor pierwszego artykułu Michał Seweryński mówi o *Tożsamości chrześcijańskiej w pluralistycznej Europie*. Ujmuje ją w sposób tradycyjny, bardzo celny i trafny. W swym wystąpieniu opisuje kilka obszarów życia społecznego, które negatywnie wpływają na chrześcijańską tożsamość Europy, systematycznie i planowo spychając ją na margines życia społecznego i kulturowego. Wśród głównych zagrożeń wymienia sferę polityki, w której króluje pragmatyzm na rzecz wąsko pojętej grupy interesów i swoistej interpretacji zasady rozdziału Kościoła od państwa, który ogranicza sprawy religijne do sfery życia prywatnego, nie akceptując szerszego, publiczno-społecznego oddziaływania. Wskazuje także na wzmagający się kulturowy liberalizm promujący zasadę *wszystko mi wolno*, którego wielkim sprzymierzeńcem stał się świat mediów. Także rozwój w Polsce innych religii przyciągających swoistą egzotyką oraz różnorodnością wpływa na osłabienie tożsamości i może być powodem zamiętu w sferze pojęć religijnych (chodzi zwłaszcza o przedstawicieli islamu i często manifestowaną przez wyznawców tejże religii wrogość wobec chrześcijaństwa oraz trudności w ich integracji ze społecznością osiedlenia). Ostatnim zagrożeniem, wymienianym przez M. Seweryńskiego, jest agresywność środowisk laickich promujących inną wizję świata i odrzucających antropologię chrześcijańską. Utworzony katalog zagrożeń precyzyjnie wskazuje na obszary intensywnego, negatywnego oddziaływania na wartości proponowane kulturze europejskiej przez chrześcijaństwo. M. Seweryński zauważa także rosnącą dewaluację tego, co tradycyjne, na rzecz źle rozumianej nowoczesności oraz coraz większego chaosu i zamieszania w sferze wartości. W drugiej części artykułu poszukuje on drogi wyjścia z przedstawionej wcześniej sytuacji zagrożenia i odnajduje ją w zintensyfikowanym działaniu chrześcijan na rzecz zachowania tożsamości religijnej. Powraca do zasad i metod, które bytowały zawsze w centrum dojrzałego życia chrześcijańskiego i zakładały poważne traktowanie spraw wiary w życiu codziennym. Wymienia więc konieczność dawania osobistego świadectwa swej wiary, która jest owocem autentycznie przeżywanego chrześcijaństwa; systematyczne, przemyślane i konsekwentne budowanie kultury chrześcijańskiej w przestrzeni publicznej oraz współdziałanie z instytucjonalną strukturą wyznawanej wiary – Kościołem w celu obrony praw i wartości chrześcijańskich w dzisiejszym świecie.

Kolejnym autorem zajmującym się tematyką zawartą w tytule prezentowanej pracy jest Jerzy Gocko SDB, pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Przybliży on czytelnikowi zagadnienie praw człowieka z perspektywy katolickiej nauki społecznej, zawierając swe wystąpienie w trzech rozdziałach. Pierwszy noszący tytuł: „Hermeneutyka historyczna” prezentuje ewolucyjną postawę Kościoła wobec praw człowieka i porównuje ją (za niemieckim etykiem społecznym B. Sutorem) ze stosunkiem Kościoła do ruchów demokratyzujących życie społeczne, który traktował je na początku z dystansem i rezerwą, aby z biegiem czasu stać się ich obrońcą oraz propagatorem. W kolejnym rozdziale, noszącym tytuł: „Źródła praw człowieka”, autor prezentuje podstawowe źródło tychże praw – godność człowieka – w kontekście potrzeby odważnego stawiania zapory wszelkim próbom ich naruszenia oraz stara się uzasadnić prawdziwą miarę godności ludzkiej i podstawę normatywną praw człowieka. Ostatnie zagadnienie podejmowane przez J. Gockę, zawarte w postulacie zatytułowanym: „O koherentność między *duchem a literą* praw człowie-

ka”, można porównać do problemu widocznego w wielu dziedzinach życia społecznego, a mianowicie rozdźwięku między *teorią* i *praktyką*. Wiele faktów wskazuje, iż „uroczysta proklamacja praw człowieka i powoływanie się na nie w różnych aktach prawnych znajduje się w bolesnej sprzeczności z łamaniem praw” – zauważa autor. Kościół w takiej sytuacji jawi się jako obrońca i stróż ich uniwersalności.

Tematykę bardzo aktualną, mianowicie spojrzenie na prawa człowieka w perspektywie globalnej, podejmuje prorektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego H. Skorowski SDB w artykule zatytułowanym: *Prawa człowieka w społeczeństwie globalnym w perspektywie rozwoju ludzkiego*. W przedstawionym referacie, w pierwszej części stosuje metodę odwrotności pojęciowej wobec głównego tematu prezentowanego opracowania i umiejscawia prawa człowieka w roli służebnej jako element pomocny w rozwoju osoby ludzkiej. Nie unika także tematu sporu o prawa człowieka, który toczy się w różnych środowiskach naszego globalnego społeczeństwa, aby na końcu postawić tezę o konieczności absolutnej i integralnej koncepcji praw człowieka w doprowadzeniu do pełnego rozwoju osoby ludzkiej.

Alois Baumgartner z Monachium, prezentując temat: *Prawa człowieka w perspektywie wartości etyczno-społecznych*, dostrzega instrumentalne ich traktowanie we współczesnym świecie i ukierunkowuje refleksję na ciągłą konieczność weryfikacji interpretacji praw człowieka w świetle podstawowych wartości etyczno-moralnych. Dokonuje tego w oparciu o trzy punkty odniesienia, a mianowicie: analizując stosunek praw człowieka do etosu sprawiedliwości, do idei solidarności oraz do fundamentalnej zasady katolickiej nauki społecznej, a więc do zasady personalizmu.

Wystąpieniem Jana Piskurewicza z Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW w Warszawie rozpoczyna się kolejna część tematyczna prezentowanej publikacji, która zajmuje się problematyką wychowawczą. Przejście tematyczne, które następuje w tym momencie zauważa się podczas lektury, lecz nie jest ono oddzielnie potraktowane w strukturze ułożenia poszczególnych referatów, w związku z czym wydaje się zasadne, iż od strony metodologicznej mogłaby ta część posiadać własny tytuł poprzedzony ogólnym wstępem, tym bardziej, że podział taki narzuca się praktycznie sam podczas pierwszej styczności z tytułami poszczególnych referatów, z których 4 podejmują tematykę praw człowieka i 4 spraw wychowania. Należy zaznaczyć, że taka opinia – oczywista dla jej wyraziciela – wcale nie musi być podzielana przez innych.

Zaprezentowany przez J. Piskurewicza wykład pt. *Prawa dziecka w historii wychowania* ujmuje w historycznej perspektywie podstawowe prawo przysługujące każdemu człowiekowi – a więc dziecku przede wszystkim – prawo do życia. Aby młody człowiek mógł się prawidłowo rozwijać uczuciowo, emocjonalnie, intelektualnie i religijnie przysługuje mu prawo do naturalnego środowiska rozwoju, czyli naturalnej rodziny, co nie było wcale tak oczywiste w przeszłości, jak dowodzi autor. Prawo to było także bardzo ograniczane przez przemoc fizyczną i okrucieństwo skierowane często ku nieletnim oraz bezbronnym przez tradycyjnie stosowane kary, co autor potwierdza przytaczając przykłady odnoszące się do problemu karcenia dzieci występujące w literaturze staropolskiej. Ewolucja społeczna na przestrzeni wieków doprowadziła jednak do wzrostu świadomości konieczności zadbania o prawa dziecka i objęcia szczególną ochroną prawną tego okresu rozwoju.

Kolejnym referatem, wygłoszonym przez Bogusława Śliwerskiego, rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi, zatytułowanym: *Prawa człowieka i prawa ucznia w polskim systemie oświaty*, wchodzimy w zakres praw ucznia i zapoznujemy się z bardziej szczegółową tematyką wychowania do respektowania praw dzieci w wieku szkolnym poprzez analizę obecnego stanu tej dziedziny. Autor, wychodząc od analizy wieloznaczności pojęciowej w klasycznym i uniwersalnym określeniu praw człowieka, stwierdza, że obecnie, po stworzeniu ogólnych i podstawowych katalogów praw człowieka, jesteśmy na etapie odnajdywania i kształtowania piątego katalogu praw człowieka, jakim są prawa dziecka, a więc także prawa ucznia. Zauważa także konieczność zachodzenia relacji pokoleniowych i tradycyjnych form oddziaływania na młode pokolenie. Wskazuje na wiele nadużyć w autorytarnym traktowaniu młodego człowieka, zwłaszcza w warunkach szkolnych, gdzie nauczyciel posiada pozycję uprzywilejowaną. Swoją refleksję autor w dużej części opiera na analizie zasobów internetowych, gdzie odnalazł 706 stron odnoszących się bezpośrednio do praw ucznia, stanowiących faktyczną kopalnię oczekiwań i życzeń uczniów oraz ukazujących palącą potrzebę zajęcia się tym problemem. Prezentuje także poglądy polityki nadzoru oświatowego w Polsce w sferze praw ucznia.

Francesco Casella SDB z Università Pontificia Salesiana przedłożył referat pt.: *Wychowywać do poszanowania praw człowieka w wierności systemowi edukacyjnemu św. Jana Bosko*. W pierwszej części zajął się historycznym procesem przechodzenia od naturalizmu do pozytywizmu prawniczego, odwołując się do teorii czołowych myślicieli na przestrzeni wieków oraz ukazując skutki i wpływ ich myśli na rozwój praw człowieka. Komentuje obszernie rewolucję amerykańską i francuską jako czynniki początkujące zmiany w dotychczasowym porządku ustrojowym świata, aby ostatecznie dojść do współczesnych osiągnięć cywilizacyjnych w kontekście zabezpieczenia i respektowania praw człowieka. W drugiej części referatu dokonuje analizy relacji zachodzącej między doświadczeniem wychowawczym Jana Bosko a istniejącymi już wzorami i modelami, uznając go jako genialnego propagatora tego, co dawne w sposób nowy i atrakcyjny. Z kolei prezentuje fundamentalne założenia systemu wychowawczego zwanego przewencyjnym: miłość duszpasterską, rozum, religię i dobroć (*amorevolezza*), aby w konsekwencji dokonać ich adaptacji do praktyk wychowawczych podejmowanych w *świecie globalnym*, jako pomoc w inicjatywach podejmowanych na rzecz poszanowania praw człowieka.

Autor kolejnego referatu Dariusz Stępkowski SDB, pracownik naukowy Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW w Warszawie, zajął się tematem zatytułowanym: *Pedagogia przejścia Jana Bosko w ujęciu problemowo-historycznym*. W swoim wystąpieniu umiejscawia on Jana Bosko wśród głównych protagonistów nowoczesnego wychowania w XIX w., takich jak Johann F. Herbart, Adolph Kolping i Johann G. Breuer zajmujących się pedagogią przejścia z wieku młodzieńczego do dorosłości. Używając terminu „przejście” zaczerpniętego z niemieckojęzycznej dyskusji na temat młodzieżowej pracy socjalnej, autor stosuje go jako określenie wysiłków i troski społecznej o młode pokolenie podejmowanych przez praktyków wychowania w połowie XIX w. W precyzyjnie skonstruowanej strukturze wystąpienia autor najpierw prezentuje zarys polskiej recepcji poglądów Jana Bosko, z kolei analizuje węzłowe tezy podejścia problemowo-historycznego Dietricha Bennera, stanowiącego podstawę

metodologiczną rozważań o pedagogii przejścia. W kolejnym punkcie rekonstruuje on historię problemu pedagogiki intergeneracyjnej, w ramach której sytuuje się pedagogia osiągnięcia wieku dorosłości człowieka.

Drugą, strukturalną część omawianego dzieła redaktorzy zatytułowali: „Od *Seminare* do Towarzystwa Naukowego”. Otwiera ją referat Henryka Stawniaka SDB, prodziekana Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW zatytułowany: „*Seminare*” – *wczoraj, dziś i jutro*. Autor zapoznaje czytelnika z historią powstania, zakresem tematyki oraz osobami tworzącymi rocznik „*Seminare. Poszukiwania naukowe*”. Dokonując jego prezentacji skupia się na przestrzeni *wczoraj, dziś i jutro*, wskazując na istniejącą ciągłość inicjatyw i wysiłków składających się na rozwój oraz wzrost merytorycznej rangi i poziomu naukowego rocznika. Zwraca uwagę na trudności wydawnicze w czasach PRL, na rolę integrującą salezjańskie środowisko naukowe oraz na ewolucję w kierunku coraz szerszego spektrum tematycznego ukazujących się w nim publikacji, a także istniejącą od 2002 r. wersję internetową rocznika i powszechną dostępność do prezentowanych w nim badań oraz poszukiwań naukowych.

Publikacja Stanisława Liszewskiego, prezesa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, zatytułowana: *Cele i formy działalności towarzystw naukowych*, składa się z czterech części. Na początku autor nawiązuje do korzeni współczesnego społecznego ruchu naukowego, następnie dokonuje krótkiego przeglądu najstarszych polskich towarzystw naukowych, które istnieją w społeczności naukowej od ponad 200 lat. Kolejna część pracy poświęcona jest informacji o rodzajach i strukturze towarzystw naukowych działających współcześnie w Polsce. W ostatniej prezentuje modne dziś w naukach społecznych i ekonomicznych „studium przypadku” w kontekście Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, założonego w 1936 roku, zaklasyfikowanego do grupy tzw. towarzystw naukowych ogólnych.

Omawianą publikację zamyka wykład Ryszarda Sadowskiego SDB, adiunkta w Katedrze Kulturowych Zachowań Przystosowawczych w Instytucie Ekologii i Bioetyki UKSW w Warszawie oraz sekretarza Zarządu Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego, pt.: *Teologiczne i filozoficzne podstawy humanizmu chrześcijańskiego Świętego Franciszka Salezego*. Autor, prezentując głęboki i dojrzały humanizm F. Salezego na tle współczesnej mu epoki, dokonuje rekapitulacji jego myśli teologicznej i filozoficznej. Klarownie i z lekkością znawcy tematu dowodzi, że u podstaw wszystkich aktywności F. Salezego leżała zarówno myśl teologiczna, jak i myśl filozoficzna, głęboko zakorzeniona w humanistycznym klimacie ówczesnej Italii oraz sporów filozoficzno-teologicznych spowodowanych ruchami reformatorskimi oraz zapoczątkowanych przez Kartezjusza naukowym racjonalizmem. F. Salezy potrafił twórczo i nierozdzielnie połączyć oba te źródła wiedzy i w opinii autora umiejętnie poszerzył humanizm Renesansu o wymiar duchowy. Wydaje się, że główną myślą przekazaną przez autora podczas prezentacji tej ważnej postaci, którą nowo powstałe towarzystwo naukowe przyjęło za swego patrona, jest prawda wyrażona we fragmencie zakończenia jego wystąpienia: „Franciszek Salezy nie tylko mówił i pisał o «pięknym człowieku». On się nim stał i cała jego działalność miała pomóc innym stać się *pięknymi*. Franciszek był przekonany, że tylko integralny rozwój człowieka pozwala rozwinąć drzemiący w nim potencjał i przyczynić się do osiągnięcia pełnej dojrzałości i szczęścia. Biskup Genewy, doceniając wartość wiedzy, wolności i pięk-

na obecnego w świecie, wskazywał na Boga, który jest ich źródłem. Ponadto ukazywał Stwórcę, jako partnera człowieka, który jest żywotnie zainteresowany i zaangażowany w rozwój człowieka. Taka wizja relacji Bóg–człowiek była niezmiernie optymistyczna i napawała głęboką nadzieją”.

Na dzisiejszym rynku wydawniczym ukazują się wiele cennych pozycji z różnych dziedzin. Ktoś powiedział, że we współczesnym zagonionym świecie nie ma czasu na czytanie książek dobrych, trzeba czytać najlepsze. Omawiana publikacja, dotycząca zagadnienia wychowania ku respektowaniu i wprowadzaniu w życie praw człowieka, należy z pewnością do tej drugiej grupy. Analizowane w niej zagadnienia są obecne w każdej dziedzinie naszego życia, zwłaszcza wśród osób zaangażowanych społecznie w różnych sektorach działalności. Autorzy referatów omawianego dzieła w sposób dla siebie charakterystyczny i oryginalny, kompetentny i interesujący, prezentują podjęty temat, co sprawia, że tematycznie trudne dzieło czyta się lekko i z intelektualnym smakiem. Wprawdzie zagadnienie praw człowieka zostało ukazane w całej możliwej rozpiętości, a problem wychowania od strony teoretycznej, jak i praktycznej (teoria wychowania, kierunki rozwoju nauk o wychowaniu, systemy, metody), jak się wydaje, umknął zamysłowi redakcyjnemu, nie przesłania to jednak celu, jaki został sformułowany w głównym tytule oraz nie wpływa na wartość samej publikacji. Może ona z pewnością stanowić wartościową pomoc teoretyczną dla polityków, społeczników, akademików, księży, nauczycieli oraz osób interesujących się, a także zajmujących na co dzień wychowaniem dzieci i młodzieży w duchu poszanowania uniwersalnych, niezbywalnych praw przysługujących każdemu człowiekowi.

*Mariusz Chamarczuk SDB
Sztokholm*

Tomasz G i e r a ł t o w s k i. *Znaczenie kultu prywatnego kandydatów na ołtarze w sprawach kanonizacyjnych*. Białystok: Wydawnictwo BUK 2009 ss. 228.

Współczesny kryzys autorytetów zdaje się współistnieć z zapotrzebowaniem na wzorce osobowe. Człowiek, który odrzuca wszelkie autorytety, jednocześnie poszukuje punktów odniesienia dla swojego życia. Tymi punktami odniesienia czyni jednak nie tyle prawa, normy, zasady, bo na nie jest raczej przeczułony, ile osoby, których życie fascynuje, pociąga i dlatego staje się normą, wzorem. Wydaje się, że w związku z tym zapotrzebowaniem Kościół dokonuje, licznych zwłaszcza w ostatnim czasie, beatyfikacji i kanonizacji. W kulcie świętych widzi bowiem ogromną szansę dla życia moralnego. Ten kult zdaje się być o wiele bardziej skuteczną drogą wpajania